

Din arhive bucureștene și new-yorkeze, dintr-o întinsă bibliografie, Israil BercoVIC conturează personalitatea centenară a teatrului de expresie idiș din România (1876—1976). Numai o devoțiune excepțională în cercetarea documentelor putea afla liantul istoric pentru agitata viață a teatrului evreiesc, viață de jertfe și privațiuni, de nobile avânturi, căutări, triumfuri. Căci de la teatrul comunitar la cel de stat, de la scena din ghetto la rampa succeselor de azi nu este numai „o istorie” de teatru, este spațiul unei secțiuni din istoria culturii evreiești din România în căutarea specificității etnice și stabilirii unor relații fraterne cu valorile culturii românești.

Or, documentele acestor adinci deveniri spirituale au suferit vicisitudinile vremii. La reconstituirea lor — în pasionanta carte* — nu a vegheat decît adevărul întemeiat pe adagiul tacitian „Sine ira et studio”.

Autorul încearcă (primul, de altfel) o periodizare. E întâia datorie de istoric. De la spectacolul ieșean al lui Avram Goldfaden (1876) la primul război mondial; de la disputele stilistice de după întâia conflagrație și pînă la eroica existență a teatrului „Barașeum”; în fine, din 1944 și pînă azi — cele trei perioade care alcătuiesc viața teatrului evreiesc din România au, fiecare, trăsături distincte.

De la cultura populară idiș, teatrul cult și-a tras nu numai subiectele, ci însăși existența. Avram Goldfaden a instituțio-

* Editura „Kriterion”, București, 1982.

nalizat ceva de specific național evreiesc manifesta, în varianta idiș, încă din veacul al XI-lea. Fie la grădina ieșeană „Pomul verde”, fie la „Jignița”, scena bucureșteană, sau în teatrul din Botoșani, Goldfaden și emulii săi preiau cîntecele de petrecere populară, anecdotele cu țilc, scenetele de rezonanță legendară jucate mai ales la sărbătorile Purimului, și le dau armonia textului dramatic, pe muzica expresivă a viguroasei tradiții comunitare.

Aceasta ar fi un „teatru național” evreiesc către care, de-a lungul anilor, au întors privirile toți animatorii de seamă. Mai ales în perioada interbelică, sub înriurirea spiritului novator al lui Gordin (adeptul unui teatru „literar”, fără muzică), I. L. Peretz, Iacob Șternberg, cu deosebire în timpul turneului la noi al Trupeii din Vilna (1923—1925), se pun acut întrebări asupra menirii scenei. *Legenda lui Dibuk*, interpretarea lui Bulov dată eroului din *Cintărețul tristeții sale* de Osip Dimov și alte memorabile acte teatrale — în registrul realismului tradițional sau inspirate de avangarda europeană — trimiteau la o precisă, declarată, susținută campanie pentru un repertoriu național idiș.

Bazele teatrului evreiesc se puseseră în celălalt veac; personalitatea lui se desăvirșește acum, prin literatura idiș mai ales. Sînt valorificate — de la părintele romanului, M. M. Sforim, la Șalom Alehem, I. L. Peretz, Ițhac Ber Levinsohn și pînă la cei mai tineri autori — toate scrierile ce refac geografia fabuloasă a sufletului evreiesc de pretutindeni. O circulație de motive literare și de modalități de interpretare aștețe actorii evrei din toată lumea, România fiind nu numai leagănul acestui teatru, dar și un însemnat punct de confluență creatoare.

Și încă ceva: se depășesc barierele comunitare; în Galiția, în Moldova sau la Berlin, actorii, în consens, caută în piesele originale trăsături etern evreiești: tradiții familiale, folclorice, sociale. Așa se și explică succesele turneelor. Actorii interbelici de limbă idiș din România au grăbit procesul cristalizării teatrului evreiesc universal.

O mențiune aparte merită trupa de la „Barașeum”, reunită în plină teroare fascistă (1941) pentru a întreprinde un climat de comuniune sufletească. Sandu Eliad Al. Fintîi, Beate Fredanov, Moni Ghelerter, V. Ronea și alții alții s-au aflat solidari, uneori pînă la sacrificiu, cu semenii lor.

În ceea ce privește teatrul evreiesc în anii noștri (1944—1976), autorul consemnează diversitatea repertoriului, acuratețea literară a rostirii scenice și mai ales caracterul organizat al teatrului evreiesc, devenit instituție de stat (din 1948). De la Sevilla Pastor, Seidy Glück, Mano Rippel,

Ruhele Heller-Schapira, Samuel Fischer, Mauriciu Sekler, Benno Popliker și pînă la tinerii Tricy Abramovici, Bebe Berco-vici, Rudy Rosenfeld, fie că au apărut, de-a lungul acelor ani, în piesele lui Șalom Alehem, Iacob Gordin, I. L. Peretz, Lessing, Brecht, Dürrenmatt, fie în cele semnate de Victor Eftimiu, Aurel Baranga, Al. Voitin, Lucia Demetrius, Al. Sever, ei, actorii și regizorii, au desăvîrșit visul precursorului lor Avram Gold-faden.

Intr-o patrie socialistă, în care toți fiii stau egali în fața legilor și drepturi-

lor cetățenești, în care libertatea culturii etnice pentru toate naționalitățile conlocuitoare este o mîndrie a democrației românești, cultura evreiască — și, implicit, teatrul — lucrează cu rodnicia tradiției, dar și cu înțelepciunea prezentului. Este și concluzia cărții, o carte întregită cu un util repertoriu pe un secol și cu o substanțială bibliografie; o carte mărturisind, în spiritul și litera ei, adîncă dragoste pentru pămîntul românesc, față de care, frățește, am avut și vom avea mereu sacre datorii.

Ionuț NICULESCU

„*Rampa*“,
acum
50 de ani
ianuarie
1933

De revelion, nenea Iancu Brezeanu și-a amintit că rolul visat este... Armand din *Dama cu camelii*! Reporterul, amabil, îi spune că nu e tîrziu să-l joace. Prilej pentru amfitrion să... mai destupe o butelie... ● Tony Bulandra, la ceasul primului bilanț: a jucat 200 de roluri în trei decenii. ● „— Cînd ai început să scrii? îl întreabă I. Massoff pe V. Eftimiu. — Prin clasa a II-a liceală. Am scris un roman de aventuri care începea la Londra și se sfîrșea la Caracal“. Gazeta este din nou amabilă cu conu' Victor.

Are în repetiție la Național drama *Theochrysis*, cu I. Manolescu, G. Calboreanu, Marioara Voiculescu, Agepsina Macri... Și, după premieră, banchetul în stil „eftimian“. La care vor veni, desigur, și gazetarii. Atunci... ● Capriciile marilor scriitori: Rebreanu declară, la cîteva luni de la lansarea capodoperei *Răscoala*, că preferă, dintre toate scrierile sale, *Adam și Eva*, fiindcă în acest roman „am pus o parte din sufletul meu“. Părinții iubesc totdeauna copilul infirm! ● Debutează, la Cluj, ca autor dramatic, actorul Ion Tilvan. Sigur, protagonistul piesei va fi... Magda Tilvan! ● În pragul unui nou eveniment al dramaturgiei noastre: intră în repetiții, pe prima scenă, *Gaițele* de Al. Kirițescu. Piesa va consacra deplin o actriță pe care „cabala“ culiselor o sortise rolurilor de subretă: Sonia Cluceru ● C. Nottara, bătrîn și bolnav, se reîntoarce la Național pentru o apariție în-

tr-o piesă românească. Titanii scenei nu pot trăi fără teatru. Nu numai ei... ● La Paris, repurtează succese cîntăreața româncă Romanitza. Este verișoara lui Tudor Arghezi! Poetul o va evoca, emoționat, la adîncă senectute. ● Moare Petre Sturdza, mare actor de compoziții. Era monumental în piesele de salon, în piesele „de atmosferă“. Fusesse ucenic în trupele lui Grigore Manolescu. ● Teatre noi în București — la Majestic, o trupă în frunte cu Ion Morțun și Ion Manu. Al doilea teatru este al lui Puiu Iancovescu. Deocamdată, are ansamblul. Sala... ● Tudorică Mușatescu, îmbătat de succesul *Titanicului* (nu numai de el...) organizează rapid un turneu „ca să nu se răcească“ atmosfera. Va include în itinerar Cîmpulungul? Cîmpulungenii sînt supărați pe copilul lor teribil. E a doua piesă (prima, *Sosesc diseară*) pentru care Tudorică „fură“ tipuri din urbea lui natală.

I. N.